MERIDIAN CRITIC No. 2 / 2015 (Volume 25)

Alexandru Graur şi şcoala lingvistică românească de cultivare a limbii

Mihaela NOHAI
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, România

Abstract: The issue of idiomatic accuracy is of major importance to Alexandru Graur's work. The article examines his main works in the field, as well as his contributions to the development of a genuine Romanian school of linguistics, whose representatives were the products of his influence.
Keywords: Alexandru Graur, norm and norm deviation, idiomatic accuracy, error, linguistic innovation.

0. Clasicist prin formaţie, cu o perspectivă diacronică asupra fenomenelor lingvistice, raportate la rădăcini indo-europene, Al. Graur a avut o constantă preocupare pentru cultivarea şi corectarea limbii române literare. Modelul normativ va fi fost cel al Academiei Franceze. Posibilă este şi încrederea în forţa pe care un model – cu autoritate didactică, în cazul de faţă – repetat de suficiente ori poate fi asimilat de vorbitori (*repetitio mater studiorum*). În orice caz, lingvistul Al. Graur nu a încetat să observe feluritele tipuri de greşeli – de la cele manifestate la nivel fonetic, cele de accent, până la erori de logică manifestate în structura frazei etc. – la toate nivelurile limbii, să le analizeze şi să le corecteze, căci, aşa cum observă unul dintre discipolii săi, socotea cultivarea limbii române o cauză demnă de orice efort:

> […] a înţeles prea bine că lingvistica, printr-o parte a problematicii sale, îşi poate câştiga un public foarte larg, cu un folos evident pentru cauza cultivării limbii şi a culturii naţionale înseşi. În acest spirit sunt concepute ultimele sale lucrări, agreabile pentru un public larg, dar indispensabile specialiştilor.[1]

[1] G. I. Tohăneanu, „*Sunt lacrimae rerum"*, în Wald, Fisher, Dominte, 2000, p. 106.

BDD-A21066 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:10 UTC)

1. Cele dintâi preocupări de cultivare şi corectare a limbii apar devreme şi se manifestă în publicaţii periodice de circulaţie largă. În anul 1922 debutează, în ziarul *Dimineaţa*, cu un articol în care atrage atenţia asupra unor fenomene de sociolingvistică reflectate de utilizarea neologismelor de către diverşii vorbitori, perspectivă pe care o va aprofunda, mai apoi, în perioada studiilor urmate la Paris (1924-1929), unde i-a audiat pe marii specialişti ai epocii: Alfred Ernout, Jules Bloch, Mario Roques, Joseph Vendryes şi, mai ales, pe Antoine Meillet, pentru al cărui mod de abordare ştiinţifică a chestiunilor lingvistice a avut cea mai mare admiraţie, de vreme ce îl adoptă şi îl practică. Academicianul Marius Sala mărturiseşte:

> M-a impresionat totdeauna la el felul cum putea să ajungă la concluzii de lingvistică generală din fapte de detaliu peste care alţii trecuseră fără să le remarce. Avea darul să propună şi elevilor săi aceeaşi manieră de a cerceta limba […]. L-am comparat cu A. Meillet, fostul lui profesor: acelaşi fel de a aborda faptele de limbă şi mai ales acelaşi fel de a le expune simplu, dar şi profund."[2]

Activitatea publicistică în domeniul acesta continuă şi după revenirea în ţară, prin rubrica *Puţină gramatică* publicată în *Adevărul* (1930-1937) şi în *Tempo* (1939-1940), prin alte articole din *Viaţa românească*, *Cuvântul liber*, *Dimineaţa*, *România literară*, majoritatea semnate cu pseudonimul Gh. Reviga sau, mai rar, G. Reviga.

Treptat, prezenţa sa devine una recunoscută la nivel naţional şi multe dintre chestiunile abordate în materiale scrise ori prezentate în presa audio-vizuală sunt propuse de cititorii sau de publicul său ţintă, prin intermediul unei bogate corespondenţe. Pe lângă posturile naţionale de radio şi televiziune, periodicele care i-au găzduit rubricile de cultivare a limbii au fost: *Gazeta literară* devenită *România literară*, *Flacăra*, *Presa noastră*, *Contemporanul*, *România liberă* ş.a., ceea ce i-a asigurat o vizibilitate maximă. Firește, unele chestiuni erau prezentate în reviste de specialitate, cu tiraje mari la vremea respectivă: *Cum vorbim*, *Limba română*, *Limbă şi literatură*, *Limba şi literatura română*.

2. Al. Graur reuşeşte să transforme o operaţie de normare a limbii într-o adevărată artă, în care mijloacele pedagogice sunt îmbinate cu ştiinţa limbii şi, mai ales, cu un stil de o claritate desăvârşită. Astfel încât s-a impus, ca o necesitate, adunarea acestor note în volume precum: *Scrieri de ieri şi de azi*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1970; *Puţină gramatică*, vol. I, II, Bucureşti, Editura Academiei, 1987, 1988; lucrările special dedicate domeniului nu sunt puţine şi au fost continuate, unele dintre acestea, de elevii săi, între care ilustră rămâne figura Mioarei Avram: *Limba corectă*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1963, *„Capcanele" limbii române*,

[2] Marius Sala, „Primul meu profesor de lingvistică", în Wald, Fisher, Dominte, 2000, p. 101.

BDD-A21066 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:10 UTC)

Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, *Dicţionar al greşelilor de limbă*, Bucureşti, Editura Academiei, 1982. Lucrări în care atinge, tangenţial, implicit, parţial chestiuni legate de greşelile de limbă sunt *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1968, *Mic tratat de ortografie*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1974, *Limba literară*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979.

Aceste lucrări au fost remarcate de specialişti şi apreciate pentru importanţa lor în ameliorarea limbii române scrise şi vorbite. Între aceştia trebuie menţionaţi Iorgu Iordan (care semnează „Prefaţă" la Al. Graur, *Scrieri de ieri şi de azi*, ed. cit.), Al. Rosetti („A. Graur (1900-1988)", în *Revue roumaine de linguistique*, XXXIII, 1988, nr. 4), Mioara Avram, cea care observă că, în textele privitoare la chestiunea discutată, Maestrul, cum era numit de discipoli, îmbină armonios „competenţa savantului cu experienţa publicistului şi cu talentul excepţional al autorului de a face ştiinţă pentru toţi" („Alexandru Graur (1900-1988)", în *Limba română*, XXXVII, 1988, nr. 5, p. 491). Cel mai recent studiu privitor la acest domeniu de activitate abordat de profesorul Alexandru Graur este semnat de Elena Carabulea, în volumul omagial publicat de Editura Academiei în 2000[3], în care, după ce este subliniată importanţa distincţiei între greşeală şi inovaţie, sunt consemnate tipurile de erori observate, explicate, corijate de savant, finalul subliniind intenţia şi finalitatea acestor preocupări:

> Ele exprimă clar atitudinea autorului faţă de formele de semidoctism, începând cu perioada interbelică şi până la sfârşitul vieţii sale (1988), iar eficienţa acestei acţiuni inegalabile a fost maximă. (Carabulea, 2000, p. 131)

3. Cu un talent comparabil, Rodica Zafiu îşi publică, în acelaşi spirit, observaţiile şi recomandările pentru îndreptarea erorilor din limba română scrisă şi vorbită, în *România literară* şi *Dilema veche*. Reluş Mureşan susţine constant rubrica radiofonică de cultivare a limbii române. În fine, nu poate fi uitat succesul de care s-a bucurat rubrica de cultivare a limbii susţinută de George Pruteanu, transmisă la o oră de maximă audienţă, pe postul naţional de televiziune. După schimbarea prezentatorului, succesul emisiunii a scăzut mult, demonstrându-se faptul că maniera de expunere a problemelor de limbă şi a rezolvării lor este foarte importantă pentru întreţinerea interesului publicului, fiindcă G. Pruteanu a făcut trecerea de la statutul de emisiune informativă la cel de emisiune interactivă, ce folosea mijloacele de captare a atenţiei specifice emisiunilor de divertisment.

4. Actualitatea lucrărilor publicate în anii '60-'70 ai secolului trecut de către Al. Graur pare a fi de ordinul evidenţei, cu atât mai mult cu cât, în zilele noastre,

[3] Elena Carabulea, „Alexandru Graur şi cultivarea limbii", în Wald, Fisher, Dominte, 2000, p. 125 ş.u.

BDD-A21066 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:10 UTC)

necunoaşterea limbii latine – una dintre principalele cauze ale apariţiei greşelilor de limbă semnalate de academician – este şi mai accentuată…

> De altfel, importanţa studiului limbii latine este foarte mare şi în prezent, mai ales la noi, pentru că cele mai multe greşeli de limbă pe care le fac românii se datorează tocmai necunoaşterii limbii latine.[4]

Reeditarea a trei dintre volumele cu intenţie normativă la o editură de prestigiu precum Humanitas, în anii 2009 şi 2012, reprezintă tocmai un semn al necesităţii şi actualităţii informaţiilor şi îndreptărilor propuse de autor. Este vorba despre ediţiile îngrijite de Liviu Groza (*„Capcanele" limbii române* şi *Dicţionar al greşelilor de limbă*, reeditate în 2009; *Mic tratat de ortografie*, reeditat în 2012) care face şi un studiu comparativ între variantele propuse de Al. Graur şi cele adoptate ca normative şi incluse ca atare în lucrări speciale ale Academiei Române, publicate după 1990. Editorul precizează într-o scurtă „Notă asupra ediţiei" maniera în care îşi valorifică rezultatele studiului comparativ:

> Deoarece numeroase recomandări făcute de autor nu mai sunt actuale sau chiar nu au fost vreodată acceptate ca normă generală, am considerat necesar să reproducem într-un chenar, ori de câte ori a fost nevoie, formele şi precizările referitoare la scriere, pronunţare şi flexiune din *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura „Univers enciclopedic", Bucureşti, 2005. Pentru sensurile unor cuvinte, explicate în acelaşi fel, am folosit *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Editura „Univers enciclopedic", Bucureşti, 1996. (Groza, în Graur, [1976] 2009, p. 5)

Nu ştim în ce măsură editorul optează pentru una sau alta dintre variantele considerate normale, conform normei academice adică şi cele eronate, între care, se poate înţelege, sunt incluse şi cele propuse ca soluţii de autorul reeditat. Nu ştim, de asemenea, în ce măsură autorul ar fi fost de acord cu această „actualizare", potrivit unor instrumente de lucru pe care el însuşi le-a corijat. Ambiguitatea lasă loc cititorului să judece şi să aleagă. Explicite sunt situaţiile de felul celor menţionate de Al. Graur în „Introducere" la *Dicţionar al greşelilor de limbă*: „Iată şi un exemplu actual: în loc de *stampilă*, *Îndreptarul* recomandă forma *ştampilă* […]. Suntem deci în prezenţa unui fals germanism, de tipul lui *ştart* sau *ştpicher*"[5] – unde prin *Îndreptar* se va citi *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* al Academiei Române, publicat de Institutul de Lingvistică din Bucureşti în cinci ediţii, între 1960 şi 1995. O bună parte din materialul publicat în *Îndreptar* a trecut în prima

[4] „Un interviu inedit al academicianului Alexandru Graur", în Wald, Fisher, Dominte, 2000, p. 76.
[5] Al. Graur, 1982, p. 13.

BDD-A21066 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:10 UTC)

ediţie, cea din 1982, a *Dicţionarului ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (DOOM[1]), dar şi în DOOM[2], editat ca urmare a schimbărilor impuse de Hotărârea Academiei Române publicată în *Monitorul oficial al României*, Partea I, nr. 51/1993. Aşadar, DOOM[2] înregistrează şi recomandă forma *ştampilă*, în vreme ce DEX (2009) înregistrează forma *stampilă* numai ca variantă. Notează, în acelaşi loc, Al. Graur:

> O lipsă a *Dicţionarului explicativ al limbii române* [în prima sa ediţie, DEX (1975), n.n.], altfel excelentă lucrare, este că acceptă foarte uşor formele aberante: uneori adaugă „învechit", „rar", dar niciodată „greşit", iar de multe ori nu pune nici un fel de notă care să atragă atenţia că variantele trebuie evitate. Găsim astfel cuvinte ca *coparticipa, copărtaş*, ca şi cum s-ar putea participa altfel decât împreună cu alţii.(*Ibidem*)

Între timp, au apărut alte şase ediţii, ultima apărută la Editura Univers Enciclopedic Gold, în 2012. Toate acestea înregistrează, în continuare, fără modificări importante, articolele *coparticipa* şi *copărtaş*, probabil pe baza unei documentări care susţine alegerea autorilor. Sugestia de a se accentua caracterul normativ al DEX-ului prin indicaţii de utilizare eronate nu a fost luată în considerare, deşi ar fi putut avea un important rol formativ, fiind unul dintre cele mai populare dicţionare ale epocii contemporane.

Faptul că aceste lucrări au fost reeditate este, în sine, important. Cu atât mai mult, faptul că ele au fost îngrijite de un specialist în domeniul lexicologiei şi al limbii române actuale, care face şi o operaţie de semnalare a normei în vigoare astăzi, reprezintă un argument în plus în favoarea actualităţii şi utilităţii lucrărilor cu caracter normativ redactate, în ultimele decenii de viaţă, de academicianul Alexandru Graur.

Bibliografie

*** *Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)*, 2009, Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold.

*** *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM),* 1982, 2005[2], Redactor responsabil: Mioara Avram, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Graur, Alexandru, 1963, *Limba corectă*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur, Alexandru, 1968,*Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur, Alexandru, 1970, *Scrieri de ieri şi de azi*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur, Alexandru, 1974, 2012[2], *Mic tratat de ortografie*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur, Alexandru, 1976, 2009[2], *„Capcanele" limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică; Ediţia a II-a, din 2009, îngrijită de conf. univ. dr. Liviu Groza, a fost publicată la Bucureşti de Editura Humanitas.

Graur, Alexandru, 1979, *Limba literară*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

BDD-A21066 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:10 UTC)

Graur, Alexandru, 1982, *Dicţionar al greşelilor de limbă*, Bucureşti, Editura Academiei.
Graur, Alexandru, 1987, *Puţină gramatică*, Bucureşti, Editura Academiei, vol. I.
Graur, Alexandru, 1988, *Puţină gramatică*, Bucureşti, Editura Academiei, vol. II.
Wald, Lucia; Fischer, Iancu; Dominte, Constantin (coord.), 2000, *Alexandru Graur – centenarul naşterii. Omagiul foştilor elevi şi colaboratori*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

BDD-A21066 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:10 UTC)